

ЛІТЕРАТУРА

1. Макаренко А.С. Педагогические сочинения: В 8 т. – М., 1983. – Т.1. – С. 148 – 149.
2. Сбруєва А.А. Тенденції реформування середньої освіти англomовних країн в контексті глобалізації (Монографія). – Суми: ВАТ „Сумська обласна друкарня”. Видавництво „Козацький вал”, 2004. – 500 с.
3. Baker B. Review Article. Anton Makarenko and the idea of the Collective // Educational theory. – 1968. – Vol. 18, – № 3. – P. 20.
4. Cheng Y.C. New vision of school-based management: Globalization, Localization and Individualization. Papers of The First National Conference on school-based management. – Israel: Ministry of Education, 1 – 6 April, 2001. – 27 p.
5. Kohlberg L. The Moral Atmosphere of the school. – 1970. – P. 87.
6. Murphy J., Beck L.G. School-based management as school reform: Taking stock. – Thousand Oaks, Ca (USA): Corwin Press, 1995. – 232 p.
7. Wohlstetter P., Mohrman S.A. School-based management: Promise and process. – New Brunswick (USA): Consortium for Policy Research in Education, 1994. – 25 p.

УДК 378.147

С.І. Якименко

*Миколаївський державний університет
імені В.О. Сухомлинського*КОЛЕКТИВ ТА ОСОБИСТІТЬ У ПЕДАГОГІЧНІЙ
СПАДЩИНІ А.С. МАКАРЕНКА: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ*У статті розкривається проблеми взаємодії особистості та колективу в педагогічній спадщині А.С. Макаренка.**In the floor opens up problems of co-operation of personality and collective in the pedagogical inheritance of A.S. Makarenko.*

Постановка проблеми. Виховання нової людини – громадянина своєї країни – одна з найважливіших проблем школи. Як краще розв’язати цю проблему, якими шляхами йти, щоб досягти бажаних результатів у вихованні колективу, – на ці запитання дають відповідь такі видатні мислителі і педагоги, як А.С. Макаренко.

Колектив – це така суспільна ланка, яка є матеріальним носієм відносин та залежностей, виховуючи справжній колективізм і дійсних колективістів. Тому **метою** нашої статті є дослідження праць А.С. Макаренка про колектив як засіб виховання особистості та людини. Роль колективу у вихованні учнів дуже велика. Успішна виховна робота неможлива без дружнього колективу. У ньому розвивається творча ініціатива, укріплюється дружба, народжуються нові норми поведінки дітей, які характерні для суспільних відносин.

Тільки в колективі виникає і отримує свій розвиток моральна відповідальність індивіда за свою поведінку і за поведінку всіх членів колективу. Дружній і цілеспрямований колектив забезпечує багатство і красу життя своїх членів, лише в ньому якнайповніше розкриваються і розвиваються позитивні задатки особи.

А.С. Макаренко на основі узагальнення багаторічного досвіду вважав колектив найголовнішою формою виховної роботи.

Мета статті:

- визначити прийоми, які використовував А.С. Макаренко для створення, розвитку і виховання колективу;
- проаналізувати впливу колективу на особистість;
- з'ясувати методи виховання колективу.

Виклад основного матеріалу. У згуртованому колективі різноманітні характери, здібності, інтереси, схильності учнів немов би доповнюють один одного, їх переживання робляться яскравішими, вчинки більш відповідальними, думки глибшими. Дружній колектив силою громадської думки, методами переконання (а іноді й примусу) привчає своїх членів поєднувати особисті інтереси з суспільними.

Особливість первинного колективу – особистий контакт усіх його членів, повсякденне ділове і товариське спілкування між його членами.

Об'єктом нашого дослідження виступає колектив учнів, адже правильно створений, організований колектив – це частина великої впливової сили на особистість. Це перш за все допомога вчителю в організації навчальної діяльності. А.С. Макаренко, який розробив систему виховання дітей у колективі, для колективу і через колектив, дав наукове визначення поняття «колектив». Він гостро критикував поширене в його час серед педагогів формулювання цього терміна, дане педологами, за яким під колективом розуміли «групу осіб, що взаємодіють, сукупно реагують на ті чи інші подразнення». З сарказмом Антон Семенович говорив, що від цього визначення на десять верст тхне біологізмом, що воно може бути придатне для зграї мавп чи для колонії поліпів, але аж ніяк не годиться для колективу людей, для людської діяльності. А.С. Макаренко підкреслював, що тільки соціальна єдність людей може бути названа колективом.

Життєдайним джерелом педагогічного оптимізму А.С. Макаренка була, звичайно, не тільки його безмежна віра в людину, віра в силу і могутність виховної роботи.

Розроблюючи систему виховання, А.С. Макаренко виходив з того, що в суспільстві не може бути особи поза колективом і тому «не може бути відокремленої особистої долі й особистого шляху, що протистоїть долі й щастю колективу». Виховуючи окрему особу, ми завжди повинні дбати про виховання колективу, і, навпаки, кожен вплив на колектив неодмінно буде і вихованням кожної особи, яка входить до складу колективу. Принциповим є те, що «відношення спільної й окремої мети у нас не є відношення протилежностей, а тільки відношення спільного (отже, і мого) до окремого, яке, лишаючись тільки моїм, входить в спільне особливим порядком» [6].

А.С. Макаренко переконливо довів, що «у вихованні єдиним і головним інструментом є колектив», тому основні зусилля потрібно спрямовувати на створення і збереження такого колективу, на створення тону і традицій у його житті й діяльності.

Принципово важливим є те, що «дитячий колектив не хоче жити підготовчим життям до якогось майбутнього життя, він не хоче бути явищем тільки педагогічним, він хоче бути повноправним явищем суспільного життя, як і кожний інший колектив. Окремі члени колективу не розглядають себе як «зразок майбутніх осіб» [2].

Високі виховні показники діяльності А.С. Макаренка переконливо доводять, що «правильне виховання повинно бутити організоване шляхом створення єдиних, сильних, впливових колективів. Школа має бути єдиним колективом, в якому організовані всі виховні процеси, і окремий член цього колективу повинен почувати свою залежність від нього – від колективу, повинен бути відданий інтересам колективу, обстоювати ці інтереси і в першу чергу дорожити ними» [3].

Аналізуючи проблеми шкільного виховання, А.С. Макаренко висловлював глибоке переконання в тому, що «нормальна робота школи неможлива без згуртованого педагогічного колективу, який додержується єдиної методики і колективно відповідає не тільки за «свій» клас, а за школу в цілому». Наявність єдиного шкільного колективу – вирішальна

умова у вихованні школярів. Правильне вихованіє неможливе «без могутнього колективу, який шанує свою гідність і відчуває своє колективне обличчя» [3].

«Якщо в школі є такий колектив педагогів, для якого успіх школи стоїть на першому місці, а успіх його класу стоїть на другому місці й далі вже на третьому місці його особистий успіх як педагога, то в такому колективі справжня виховна робота» [3].

Найбільш небезпечним і шкідливим у педагогічному колективі є індивідуалізм і чвари між окремими його членами, гонитва окремих із них за тим, щоб відзначитися своїми власними досягненнями. На першому плані завжди мають бути інтереси цілого колективу. Тільки за таких умов набирають бажаного приємного блиску й успіхи окремих підрозділів та осіб.

Антон Семенович вирішального значення надавав педагогічній (методичній) техніці, якою можна і потрібно оволодіти під час навчання в педагогічному ВНЗ.

Колектив учителів і учнів, зазначав Антон Семенович, – це один колектив. Виховання такого єдиного колективу – це єдиний шлях правильного виховання. Тільки створивши єдиний шкільний колектив, можна побудувати в дитячій свідомості могутню силу громадської думки як реагуючого і дисциплінуючого виховного фактора, а от істотним недоліком шкільного виховання вважав відсутність шкільного колективу.

Принципово важливим, на думку А.С. Макаренка, є те, що первинний колектив, по-перше, не повинен відтіснити загальний колектив і замінити його, по-друге, має бути основним зв'язком з окремою особою.

Вчення А.С. Макаренка про колектив – видатний вклад у педагогічну науку. Антон Семенович категорично засуджував спроби підвести під поняття «колективу» будь-які ланки з позитивним соціальним статусом і наполегливо доводив, що тільки єдність, побудована за соціальним принципом, може бути названа колективом, що «колектив – це соціальний живий організм, який через те й організм, що там є повноваження, відповідальність, співвідношення частин, взаємозалежність, а якщо нічого цього немає, то немає і колективу, а є просто юрба або зборище» [5].

Організація колективу, на думку А.С. Макаренка, повинна починатися з розв'язання питання про первинний колектив, який уже не повинен поділятися на дрібніші частини.

Збори колективу, на його думку, «повинні бути завжди суто діловими і не забирати у дітей багато часу» [5].

Він захищає кожну особу й забезпечує для неї найсприятливіші умови розвитку. Його вимоги є виховними, головним чином, щодо тих, хто бере участь у вимозі. Тут особа виступає в новій позиції виховання – вона не об'єкт виховного впливу, а його носій – суб'єкт, але суб'єктом вона стає, тільки виражаючи інтереси всього колективу.

А.С. Макаренко стверджував, що колектив є не тільки об'єктом, але й суб'єктом виховання саме у формі колективного реагування, бо в цій формі він набуває досвіду активного захисту своїх інтересів. Отже, колектив є вихователем особи. Надаючи вирішального значення колективу як головному інструменту в системі виховання, Антон Семенович водночас не ігнорував особистості. Навпаки, він постійно підкреслював, що сама проблема особистості може бути розв'язана лише в суспільстві, де в кожній людині вбачається особистість, де проблему «суспільства й особистості» розв'язано не в гарячій проповіді, не в закликах, не постановкою принципів, а виключно у процесі творчої роботи, що створила конструкцію, продуману до дрібниць і зроблену з точністю до найменших величин. Якщо ж особистість проектується лише в деяких людях чи якимось соціальним вибором, як це спостерігається в суспільстві, то сама проблема особистості зникає. Видатний педагог закликав «боротися проти побутової безформності колективу» [3].

Отже, на думку А.С. Макаренка, колектив контактна сукупність, яка ґрунтується на соціальному принципі об'єднання.

Колектив стверджує суверенітет цілого колективу. Стверджуючи право окремої особи добровільно бути її членом, вимагає від цієї особи, беззаперечного підкорення, що випливає із його суверенітету.

Існування колективу можливе тільки за умови, якщо він об'єднує людей на основі завдань, які корисні для суспільства.

У шкільному колективі розрізняють колектив вихованців і колектив вихователів, і чим значніші духовні цінності протягом багатьох років

нагромаджуються й дбайливо зберігаються в педагогічному колективі, тим виразніше виступає учнівський колектив не тільки як об'єкт виховання, а й як активна дійова сила, як учасник виховного процесу, як вихователь.

Висновки. Отже, колектив учнів – необхідна складова виховання самодостатньої особистості. За допомогою колективу в учнів виховується любов до всього живого, повага до старших, громадянський обов'язок, почуття гордості за свою країну та багато інших якостей, які мають виховуватися в дітей.

А.С. Макаренко та В.О. Сухомлинський дуже багато праць присвятили вихованню колективу. У своїй багаторічній педагогічній практиці вони неодноразово приходили до висновку, що колектив – це живий організм, де все працює злагоджено.

ЛІТЕРАТУРА

1. Макаренко А.С. Твори: В 7 т. – К.: Радянська школа, 1978. – Т. 1.
2. Макаренко А.С. Твори: В 7 т. – К.: Радянська школа, 1978. – Т. 2.
3. Макаренко А.С. Твори: В 7 т. – К.: Радянська школа. – Т. 5.
4. Макаренко А.С. Твори: В 7 т. – К.: Радянська школа. – Т. 7.
5. Макаренко А.С. Методика виховної роботи. – К.: Радянська школа, 1990.
6. Макаренко А.С. Колектив і виховання особистості. – М.: Педагогіка, 1972.